BRIAN FRIEL

PRZEKŁADY

50 LAT TD / 44. SEZON SCENY POLSKIEJ

TĚŠÍNSKÉ DIVADLO / SCENA POLSKA

Dyrektor
dr LADISLAV SLÍVA

Kierownik artystyczny
RUDOLF MOLIŃSKI

Kierownik literacki
RENATA PUTZLACHER - BUCHTA

Těšínské divadlo
Česká scéna / Scena Polska
ul. Ostrayská 67
737 35 Český Těšín
tel. 069 / 6371208-9
fax 0659 / 565 92

BRIAN FRIEL

PRZEKŁADY

PRZEKŁAD
ANGUS MACQUEEN I URSZULA TEMPSKA

REŻYSERIA I SCENOGRAFIA
GRZEGORZ STANISŁAWIAK

OPRACOWANIE MUZYCZNE
JACEK STANKIEWICZ

OBSADA :

Manus ..... **Mirosław Owczarek**
Sara ..... **Barbara Szotek**
Jimmy Jack ..... **Zbigniew Żwak**
Maire ..... **Lidia Chrzanówna**
Doalty ..... **Ryszard Pochroń**
Bridget ..... **Anna Paprzyca**
Hugh ..... **Kazimierz Siedlaczek**
Owen ..... **Robert Wdaniec**
Kapitan Lancey ..... **Piotr Augustyniak**
Porucznik Yolland ..... **Paweł Niedoba**

Asystent reżysera
Ryszard Pochroń

Inspicjent
Ela Kordula

PRAPREMIERA POLSKA I CZESKA
DNIA 18 LUTEGO 1995 ROKU

Światło: J.Odrobina. Akustyk: J.Słowik. Brygadier sceny: P.Paseka. Kierownicy pracowni teatralnych: krawieckiej: M.Urbaniecová, perukarskiej: E.Radová, malarskiej: S.Navrátilová, stolarskiej: M.Babilon, ślusarskiej: E.Rosner. Montażyści dekoracji: P.Paseka, M.Rajtr, R.Szarowski, kierownik: A.Benek. Garderobiana: J.Rajtrová. Rekwizyty: R.Chwastek.

BRIAN FRIEL

Urodził się w 1929 roku w mieście Omagh w irlandzkim hrabstwie Tyrone. Studiował w Derry, Magnoth i na uniwersytecie w Belfaście. W 1950 roku czasopismo "New Yorker" opublikowało jego debiutanckie opowiadania. W 1958 roku rozgłośnia radiowa w Belfaście nadała jego pierwsze słuchowiska radiowe. W tym czasie Friel porzucił pracę w szkole. W 1963 roku wraz z reżyserem Tyronem Guthrie wyjechał do Minneapolis, gdzie przez pół roku współpracował z teatrem Guthrie. Po powrocie założył grupę teatralną w irlandzkim mieście Derry i poświęcił się bez reszty twórczości literackiej i dramatopisarskiej. Wydał dwa zbiory opowiadań : *The Saucer of Larks /Miska kawałów*, 1962/ i *The Gold in the Sea /Złoto w morzu*, 1966/.

Wszystkie sztuki Briana Friela miały swe premiery w Dublinie, a następnie w Londynie i w Nowym Yorku - stąd miały już otwartą drogę na sceny prawie że całego świata. Zadebiutował sztuką zatytułowaną *This Doubtful Paradise /Ten wątpliwy raj*, 1959/ ,a jego pierwszym wielkim sukcesem było wystawienie w dublińskim Abbey Theatre sztuki *The Enemy Within /Wróg wewnętrzny/* w 1962 roku. Potem następowały sztuki : *Philadelphia, Here I Come ! /Filadelfio, przybywam!* ,1964/, *The Loves of Cass McGuire / Miłości Cass McGuire,1966 /* , *The Lovers*

Kochankowie, 1967/, Crystal and Fox /Crystal i Fox, 1970/, The Mundy Scheme /Plan Mundych, 1969/, *The Gentle Island /Łagodna wyspa*, 1971/, *The Freedom of the City / Obywatelstwo honorowe*, 1973 /, *Volunteers /Ochotnicy*, 1975/, *Living Quarters /Mieszkania*, 1977/, *Aristocrats /Arystokraci*, 1979/, *Faith Healer /Uzdrowiciel*, 1979 / i wreszcie *Translations / Przekłady*, 1980 /. W tym samym roku wraz ze Stephenem Rea założył zespół teatralny Field Day w Derry. Pod jego auspicjami odbyły się w Derry światowe prapremiery wszystkich nowych sztuk Friela, m.in. *The Communication Cord /Nić porozumienia*, 1982/. W 1986 roku opublikował powieść *The Last of that Name /Ostatni tego imienia/*.Tłumaczył "Trzy siostry" Czechowa i jest autorem cenionej na całym świecie dramatyzacji powieści Turgieniewa " Ojcowie i dzieci ". W 1988 roku wystawiono w Derry sztukę *Making History / Kształtowanie historii /*, a radio NBC nadało w ciągu jednego sezonu sześć sztuk Friela,co w przypadku żyjącego dramaturga było wydarzeniem bezprecedensowym.

Niezwykłą popularnością, również na naszych scenach, cieszy się jedna z jego ostatnich sztuk, *Dancing at Lughnasa /Tańce w Ballybeg* , w wersji czeskiej *Tanec na konci léta*, 1990/. W 1993 roku dubliński Abbey Theatre wystawił sztukę Briana Friela *Wonderful Tennessee /Cudowny Tennessee/*.

Przekłady tuż po swej prapremierze w 1980 roku okrzyknięte zostały wielkim wydarzeniem XXII Festiwalu Teatralnego w Dublinie, a także najważniejszym osiągnięciem dramaturgii irlandzkiej od wielu lat.

/Na podstawie londyńskiego biuletynu RNT /

"Trwamy tu pośród prawd utrwalonych przez wieki... Bogaty to język, bogata literatura. Pewne kultury wydatkują na swe słownictwo i syntaksę wielkie zasoby energii twórczej i przemyślności, których nie starcza potem zupełnie w ich życiu materialnym.
Przypuszczam, że można nas nazwać narodem duchowym...."

Brian Friel, *Przeklady*

Seamus Deane

BRIAN FRIEL: ZAGADAĆ KATASTROFĘ

(fragmenty)

Brian Friel urodził się i dorastał w atmosferze przygnębienia. Derry - w języku urzędowym Londonderry - było obszarem ekonomicznie zdegradowanym już w chwili wcielenia do Zjednoczonego Królestwa w 1922 roku. Fatalnej sytuacji ekonomicznej towarzyszyły represje polityczne . Wyborcze matactwa nie dopuszczały katolików , stanowiących większość tutejszego elektoratu, nawet do stanowisk w znacznie i tak ubezwłasnowolnionej władzy samorządowej. W konsekwencji więc przez całe lata trzydzieste, czterdzieste i pięćdziesiąte panowało w Irlandii Północnej poważne napięcie polityczne, obok - paradoks! - dziwnej, ogarniającej Derry apatii. Wszystkie te okoliczności odcisnęły się na pisarstwie Briana Friela; wyraźnie czuje się w jego utworach i rozczarowanie, i rosnącą nieustępliwość otoczenia powodujące postępowaniem bohaterów. Derry leży ponadto zaledwie kilka mil od granicy, odcinającej miasto od jego naturalnego zaplecza: hrabstwa Donegal wchodzącego już w skład Wolnego Państwa Irlandzkiego. Z Donegal wywodzi się rodzina pisarza, Friel spędzał tam wakacje. Słynące z pięknych krajobrazów (acz wcale niebogate) Donegal przemieniło się w wyobraźni Friela w bukoliczną krainę nadziei. W fikcyjnym mieście Ballybeg, gdzie toczy się akcja niemal wszystkich jego sztuk , zdegradowany świat Derry spotyka się z fascynującym krajobrazem i starymi obyczajami kultywowanymi w Donegal.

W tradycji dramaturgii irlandzkiej błyskotliwość na scenie zawsze oznaczała przede wszystkim błyskotliwość języka: zawierał się tu katalog osobowości, z którego bohaterowie mogli czerpać do woli. Friel odkrył, że irlandzka mowa sceniczna - i kryjący się pod nią irlandzki charakter - pozostają w głębokim związku z irlandzkim poczuciem niepowodzenia. Nic więc dziwnego, że jego zainteresowanie

koncentruje się coraz wyraźniej na analizie mowy, na badaniu, jak zachowania językowe, pozornie nieskrępowane w absolutnej wolności, w rzeczywistości determinowane są przez okoliczności historyczne. Czy zatem teatr Friela jest teatrem politycznym ? Jest , i to w sposób nie powierzchowny, lecz najgłębszy - właśnie przez swoje zafascynowanie językiem.

To właśnie *Przekłady*, uznane szeroko w Irlandii i poza jej granicami za najlepszą sztukę pisarza, grane później długo w Londynie i w Nowym Jorku, poruszały sprawę budzącą w Irlandii olbrzymie emocje. Chodzi o śmierć lokalnego języka. Nastąpiła ona, zdaniem Friela, w Donegal w latach trzydziestych ubiegłego wieku, kiedy brytyjski korpus inżynieryjny przeprowadził sławną inspekcję topograficzną, rysując na nowo mapy i wprowadzając w całym kraju nowe nazwy. W sztuce Friela kryzys języka równa się kryzysowi rodziny. Owen - syn nauczyciela wiejskiej szkoły, który po irlandzku uczy łaciny i greki - wraca do domu z Dublina wraz z owym kartograficznym korpusem, pomagać w pomiarach i przerabianiu nazw rodzinnych stron. Ów Owen to łatwy do rozpoznania Frielowski outsider: zdradza wspólnotę będącą jego dziedzictwem na rzecz współczesnego świata.

Z niespotykaną dotąd jasnością i mocą wyłożone tu zostają podstawowe założenia dramaturgii Friela. Kryzys, którym zajmuje się pisarz, dotyczy w tym samym stopniu języka, co cywilizacji. Doświadczają go ludzie zamknięci w granicach podyktowanych przez miejsce zamieszkania i dziedziczoną mentalność - zatem uwięzieni w pułapce bez wyjścia. Imperializm militarny i kulturalny z jednej strony, a prowincjonalny bunt i twórcza fantazja z drugiej zderzają się niezwykle gwałtownie i natychmiast wchodzą ze sobą w nieubłagane, śmiertelne zwarcie. Friel pisze o tragedii i brytyjskiego imperializmu, i irlandzkiego nacjonalizmu. Przede wszystkim zaś pisze o n i e p r z y s t a w a l n ośc i obu krajów, w których wspólny język funkcjonuje na zupełnie różnych podłożach.

SCENA POLSKA TD B. Friel PRZEKŁADY

Katastrofa języka, który nie oswaja doświadczeń, katastrofa nazw, które nie określają miejsc, katastrofa miłości, której kochankowie nie umieją wyrazić ani słowem, ani czynem - to właśnie skutki tej konfrontacji. W *Przekładach* Brian Friel odnalazł sekwencję historyczną, która pod jego piórem zmienia się w parabolę współczesności. Paradoksalnie, choć artysta pisze o katastrofie - językowej i politycznej - samo powstanie takiej sztuki jest owej katastrofy zanegowaniem. A na domiar wszystkiego, widownia jest w stanie śmiać się na *Przekładach*, nie zapominając o tragizmie, którym utwór ten jest przepojony. Można zatem rzec, że język utracony staje się tu językiem odzyskiwanym.

Żaden z irlandzkich pisarzy od początku stulecia nie bronił sztuki w życiu swego społeczeństwa w sposób tak stanowczy i odważny, nie poddając się presji tego społeczeństwa ani nie popadając w narcyzm. Zachowując idealną równowagę, Brian Friel osiągnął szczyt swojej dramatopisarskiej kariery.

(przełożył W.Brydak, "Dialog" 4/1993)

"Barbarzyńcą jestem tu uznany, albowiem przez nikogo rozumiany nie jestem.

Owidiusz, Tristia

"Łatwiej jest wiedzę zadeptać niż ją potem przywrócić do życia."

Tacyt, *Agricola*

50 LAT TD / 44. SEZON SCENY POLSKIEJ

"Słowa to sygnały, znaki umowne. Nie są nieśmiertelne. I może się zdarzyć, że jakaś cywilizacja zostanie uwięziona w ramach językowego kształtu, nieadekwatnego do krajobrazu... rzeczywistości."

Brian Friel, *Przekłady*

Akcja "Przekładów" toczy się w latach trzydziestych ubiegłego wieku na terenie jednej z ówczesnych " hedge schools" - szkół "podwórkowych". Owe szkoły, podobnie jak wiele innych realiów z epoki, są zjawiskiem swoiście irlandzkim, egzotycznym nie tylko dla Europy (choć może Polakom, ofiarom zaborów i okupacji, łatwiej jest je zrozumieć) , ale i dla Anglików, mimo ich permanentnego uwikłania w problemy narodowe Irlandii. Toteż sprawozdawcy brytyjscy nie wahają się poprzedzać recenzji "Przekładów" wstępem historycznym.

"Hedge schools" - pisze Stephen Dixon - były w istocie pierwszym w Irlandii systemem powszechnej oświaty, systemem odwołującym się do poczucia odrębności narodowej i rozwijającym narodową świadomość. Te nielegalne szkółki elementarne, kształcące zarówno dzieci jak dorosłych, prowadzone były przeważnie przez księży katolickich , w języku irlandzkim z elementami łaciny. W zasadzie zawsze źle widziane przez kolonialne władze brytyjskie, od 1831 roku stały się obiektem systematycznych represji i prześladowań. Wtedy to bowiem, na mocy Ustawy Oświatowej, zorganizowano oficjalny system szkół powszechnych, w których jedynym językiem wykładowym miał być angielski. Całkowity zakaz działalności szkół "podwórkowych", zepchnięcie ich do podziemia kulturalnego - było pierwszym wielkim krokiem na drodze wynarodowienia kultury irlandzkiej. Bezpośrednio potem nastąpił drugi krok : przysłane z Anglii specjalne oddziały wojskowe sporządziły nowe mapy Irlandii , wprowadzając "przy okazji" angielskie nazewnictwo geograficzne. Stosowane dotąd celtyckie nazwy miejscowości już to "upraszczano", nadając im bardziej angielskie brzmienie, już to zastępowano całkowicie angielskimi odpowiednikami znaczeniowymi".

Ta właśnie procedura "przekładów", a także szok kulturalny, jaki wywołała, stały się kanwą dramatu Briana Friela. /.../ Dla publiczności irlandzkiej sztuka ta jest tak ważna, wartościowa i ekscytująca przede wszystkim dlatego, że dotyka spraw wciąż dla tego narodu żywotnych i bolesnych, że nadaje im uczciwą, uwzględniającą różne aspekty widzenia interpretację, że nie nagina historii do artystycznych i politycznych schematów, ale rekonstruuje prawdę historyczną.

I R L A N D I A
ZIEMIA NIEZNANA

Irlandia jest wyspą na Oceanie Atlantyckim ; jej część północno-wschodnią (większa część historycznej prowincji Uladh) zajmuje Irlandia Północna, wchodząca w skład Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Pozostały obszar to Republika Irlandii (w obrębie czterech historycznych prowincji : Laighin, Mumha, Uladh i Connachta, w języku angielskim odpowiednio : Leinster, Monster, Ulster i Connaught).Legendarna piąta prowincja, Milde, znajduje się dziś na terytorium Laighin. Panuje tu klimat wybitnie morski, częste mgły i duże zachmurzenia. Lasy zajmują tylko 4,5 % powierzchni kraju, zdominowanego przez gęstą sieć rzek, jezior, bagien, torfowisk i wrzosowisk.

Najdawniejszą grupę etniczną zamieszkującą Irlandię stanowili Piktowie, a od VI wieku p.n.e. Celtowie . Wraz z przyjęciem chrześcijaństwa nastąpił w V wieku niebywały rozkwit kultury i nauki; niezwykle popularni stali się irlandzcy harfiści i bardowie,a irlandzka literatura była jedną z najstarszych i najbogatszych w średniowiecznej Europie. Pomimo, że istniał tu samodzielny " kościół celtycki ", ludność bardzo szybko przechodziła na katolicyzm, który w Irlandii w swoisty sposób przyswajał sobie wiele tradycji pogańskich, a nawet niektórzy bogowie celtyccy "przekształcali się" tu w świętych.

Rozwit gospodarczy i kulturalny zahamowały najazdy Wikingów w IX-XI wieku, a od 1169 roku podbój Irlandii przez Anglonormanów . Dynastia Tudorów zapoczątkowała pod koniec XV wieku systematyczny podbój całego terytorium; po oderwaniu się Anglii od kościoła rzymskokatolickiego i zdobyciu przez króla Henryka VIII tytułu króla irlandzkiego nastąpiło rugowanie Irlandczyków z ziemi, osadzanie na niej kolonistów angielskich i szkockich, pozbawianie urzędów i religijne prześladowania irlandzkiej ludności katolickiej przez anglikańskich zdobywców.Część północna wyspy najsilniej odczuła skutki szczególnie intensywnej kolonizacji w okresie rządów Cromwella, co wywołało znaczną emigrację, zwłaszcza arystokracji i szlachty. Napływowa większość angielska i szkocka natomiast reprezentowała lojalne stanowisko wobec korony brytyjskiej, dążąc do utrzymania pełnych związków z metropolią.

Polityka władz angielskich, prowadząca do wyniszczenia ludnościowego i gospodarczego Irlandii, spowodowała liczną emigrację (zwłaszcza do USA) i jednocześnie gwałtowny wzrost poczucia narodowego Irlandczyków oraz dążeń niepodległościowych,znajdujących wyraz w licznych powstaniach, walce o równouprawnienie katolików i ziemię dla irlandzkich chłopów. W 1800 roku Irlandii narzucono unię realną z Wielką Brytanią, co spowodowało likwidację parlamentu w Dublinie (istniejącego od 1297 roku) i całkowite włączenie kraju do imperium brytyjskiego.

W II połowie XIX wieku rozwijał się ruch na rzecz uzyskania autonomii i pełnej suwerenności, któremu towarzyszyły liczne zbrojne wystąpienia. W tym czasie północna Irlandia była ośrodkiem opozycji przeciw odłączeniu się Irlandii od W.Brytanii. Po zawarciu układu irlandzko-brytyjskiego o utworzeniu Wolnego Państwa Irlandzkiego większość protestantów w 6 irlandzkich hrabstwach północno-wschodnich opowiedziała się za pozostaniem przy Wielkiej Brytanii. W 1922 roku hrabstwa te weszły jako Irlandia Północna w skład Zjednoczonego Królestwa, otrzymując autonomię, własny rząd i parlament. Natomiast Republika Irlandii jest od 1937 roku na mocy konstytucji suwerenną republiką.

Głęboko zakorzeniona celtycka tradycja kulturalna, specyficzne warunki klimatyczne wyspy, 700 lat dominacji brytyjskiej i odwieczna pozycja małego, biednego sąsiada ogromnego, bogatego kraju, a także wiele jeszcze dodatkowych okoliczności, wszystko to składa się na osobliwy charakter tego niezwykle interesującego narodu europejskiego.

SCENA POLSKA TD B. Friel PRZEKŁADY
50 LAT TD / 44. SEZON SCENY POLSKIEJ

Grendel a.s.

Vám nabízí:

- kvalitní počítačové sestavy PC 386,486,Pentium
- návrh, instalaci a kompletní servis poč.sítí NOVELL
- jednotlivé počítačové komponenty HDD,FDD,procesory
- široký sortiment tiskáren: - Hewlett Packart
  - MINOLTA
  - Epson
  - Star
  - Oki

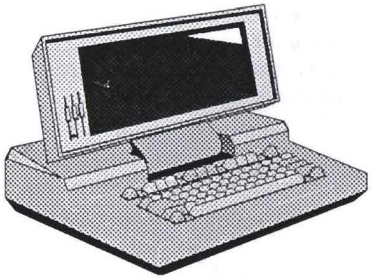

- notebooky ***Note Star***
- kompletní software:
  - operační systémy
  - textové a tabulkové procesory
  - nadstavby OS
  - profesionální grafické programy
- kompletní školení ke všem softwarovým produktům

Najdete nás v nově otevřeném sídle na adrese:

Novell Authorized Resseleter

Grendel a.s.
Ostravská 393
737 01Český Těšín
tel. 069/6371501 fax 069/6371602

Autorizovaný prodejce firmy NOVELL Ltd.

TLS

Těšínská leasingová společnost

spol. s r.o.

LEASING

TECHNOLOGIÍ A VÝPOČETNÍCH SYSTÉMŮ

Tel.: 069/6371123
069/55613
FAX: 069/6371187

Hrabinská 148, 737 01 Český Těšín

Ze zbiorów
Działu Dokumentacji
ZG ZASP

KATKA

Firma KATKA proponuje Państwu następujące usługi:Wyrób, sprzedaż i montaż wertykalnych i horyzontalnych żaluzji. Sprzedaż gotowych wyrobów firmom montażowym i dealerom. Zakup komponentów do produkcji żaluzji w hurtowni. Szukamy reprezentantów we wszystkich regionach.

Informacje:
tel./fax. 0659/55192

Nasz adres:
fa KATKA, Miroslav BUBIK, ul. Dr. Slámy 3, 737 01 Český Těšín

---

Redakcja: Renata Putzlacher-Buchta. Projekt okładki i opracowanie graficzne: Władysław Szpyrc. Skład: TD. Druk: PRO-print, s.r.o. Č.Těšín.

Cena 5,- Kč

Wszelkie prawa dotyczące wystawienia tego spektaklu reprezentuje agencja autorska Dilia, Praha.